

บทที่ 2

หลักการทางกฎหมายของการเปิดเสรีการค้าบริการภายใต้ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการ การค้าบริการ (GATS)

1. กรอบความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ

1.1 คำนิยามของคำว่า “การค้าบริการ”

การค้าบริการนั้นมีลักษณะเหมือนกับการค้าสินค้า กล่าวคือ สามารถซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนกันได้ โดยเป็นการซื้อขายบริการระหว่างบุคคล ซึ่งอาจเป็นนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดาที่เป็นคนชาติของประเทศหนึ่งกับนิติบุคคลที่เป็นคนชาติของอีกประเทศหนึ่ง

การให้คำนิยามของคำว่าบริการ และการค้าบริการ เป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับการเจรจาการค้าบริการ โดยข้อตกลง GATS มิได้ให้ความหมายของคำว่า “การค้าบริการ” ไว้อย่างละเอียดชัดเจน เพียงแต่กำหนดกรอบไว้อย่างกว้างๆ ในมาตรา 1 ในส่วนขอบเขตและคำนิยาม (Scope and definition) และในมาตรา 28 ในส่วนบทบัญญัติสุดท้าย (Final provision)

โดยบทบัญญัติมาตรา 1 วรรค 2 ของข้อตกลง GATS ได้ให้คำจำกัดความของการค้าบริการไว้ดังนี้

“เพื่อความมุ่งประสงค์แห่งความตกลงนี้ การค้าบริการคือการให้บริการ

ก. จากดินแดนของสมาชิกหนึ่งไปดินแดนของสมาชิกอื่น”

ข. ในดินแดนของสมาชิกหนึ่งให้แก่ผู้ใช้บริการของสมาชิกอื่นใด

ค. โดยผู้ให้บริการรายหนึ่งของสมาชิกหนึ่งผ่านการแสดงตนทางพาณิชย์ในดินแดนของสมาชิกอื่นใด

ง. โดยผู้ให้บริการรายหนึ่งของสมาชิกหนึ่งผ่านการแสดงตนของบุคคลธรรมดาของสมาชิกหนึ่งในดินแดนของสมาชิกอื่นใด”

ส่วนในมาตรา 28 ข้อ (b) ได้บัญญัติ “การให้บริการ รวมถึง การผลิต การจัดจำหน่าย การตลาด การขาย และการส่งมอบบริการ”

จากคำนิยามของคำว่า “การค้าบริการ” ที่ปรากฏอยู่ในข้อตกลง GATS นั้น จะเห็นได้ว่า ได้ให้คำจำกัดความกว้างๆ โดยเน้นถึง การค้าบริการข้ามชาติ กล่าวคือ การค้าบริการที่อยู่ใน

ความหมายของข้อตกลงฉบับนี้ต้องมีลักษณะข้ามชาติหรือมีองค์ประกอบต่างชาติ (International element) เข้ามาเป็นส่วนประกอบ เช่น อาจมีการจัดตั้งธุรกิจหรือการลงทุนจากคนต่างด้าวเข้ามาเกี่ยวข้อง ถ้าการค้าบริการอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐเพียงรัฐเดียวมิถือว่าเป็นการค้าบริการที่อยู่ในความหมายของข้อตกลงนี้¹

เมื่อการค้าบริการที่มีลักษณะระหว่างประเทศ หรือมีองค์ประกอบต่างชาติเข้ามาเป็นส่วนสำคัญ การที่จะเปิดเสรีการค้าบริการจะต้องอาศัยความยินยอมจากรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยพยายามที่จะให้คำจำกัดความให้ครอบคลุมไปทั่วทุกประเภทสาขาการค้าบริการ โดยแบ่งเป็น 4 รูปแบบ ดังที่จะกล่าวต่อไปในหัวข้อ รูปแบบการค้าบริการ

1.2 วัตถุประสงค์ของข้อตกลง GATS

ข้อตกลง GATS เป็นส่วนหนึ่งของกรรมสารสุดท้าย ซึ่งเกิดจากการเจรจาการค้าหลายฝ่ายรอบอุรุกวัย มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้มีการกำหนดกรอบว่าด้วยหลักการและกฎเกี่ยวกับการค้าบริการระหว่างประเทศสำหรับสมาชิกองค์การการค้าโลกถือปฏิบัติ² เพื่อให้การค้าบริการระหว่างประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลก มีการขยายตัวภายใต้หลักความโปร่งใส (Transparency) และการเปิดเสรีตามลำดับ (Progressive Liberalization) ทั้งนี้ข้อตกลง GATS ยอมรับสิทธิของสมาชิกที่จะกำหนดมาตรการกฎระเบียบภายในใดๆ ที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อกำกับดูแลธุรกิจในประเทศของตนได้ หรือเรียกว่า Right to Regulate³

¹ ศุภณีย์วิจัยกฎหมายและการพัฒนา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง ผลกระทบต่อการค้าบริการจากการเปิดเสรีภายหลังการเจรจาการค้าหลายฝ่ายรอบอุรุกวัย สาขา ค้าปลีก, (2537), น.8.

² กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์, “เอกสาร เรื่อง องค์การการค้าโลกและกลุ่มเศรษฐกิจระหว่างประเทศ”, (2540), น.12.

³ สำนักเจรจาการค้าบริการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, “สาระสำคัญของ GATS และการเจรจาการค้าบริการภายใต้ WTO”, <<http://www.dtn.moc.go.th>>

1.3 รูปแบบของการค้าบริการ

1.3.1 Cross-Border Supply (Mode 1)

รูปแบบของ Cross-Border Supply (Mode 1) ตามคำนิยามในมาตรา 1 วรรค 2 (a) ของข้อตกลง GATS หมายความว่า การให้บริการจากดินแดนของรัฐสมาชิกหนึ่งไปในดินแดนของรัฐสมาชิกอื่นใด โดยผู้ให้บริการและผู้รับบริการต่างอยู่ประเทศของตนแต่ตัวบริการเคลื่อนย้ายไปยังผู้รับบริการอีกประเทศหนึ่ง

กรณีนี้จึงเห็นได้ว่าการให้บริการข้ามพรมแดน กล่าวคือ มีการย้ายบริการจากที่หนึ่งไปยังอีกดินแดนหนึ่ง จึงเป็นรูปแบบการค้าบริการข้ามพรมแดน หรือ Cross-Border Supply เช่น มีการให้บริการข้ามชาติระหว่างรัฐ A กับ รัฐ B วิธีการให้บริการประเภทนี้จะมีลักษณะข้ามดินแดนอย่างแท้จริง⁴

1.3.2 Consumption Abroad (Mode 2)

รูปแบบของ Consumption Abroad (Mode 2) ตามคำนิยามในมาตรา 1 วรรค 2 (b) ของข้อตกลง GATS หมายความว่า การให้บริการในดินแดนของรัฐสมาชิกหนึ่งต่อผู้ใช้บริการของรัฐสมาชิกอื่นใด โดยมีลักษณะของการให้ผู้ใช้บริการของต่างประเทศเข้าไปใช้บริการในประเทศผู้ให้บริการได้ โดยผู้ใช้บริการจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้

กรณีนี้จะเห็นได้ว่า มิได้มีการเคลื่อนย้ายของบริการข้ามพรมแดน แต่เป็นการให้บริการที่มีอยู่ในดินแดนของประเทศหนึ่ง ไปยังผู้ใช้บริการต่างด้าว ซึ่งมีสัญชาติของตนแต่เป็นคนชาติของประเทศอื่น บริการตามรูปแบบนี้ ผู้ให้บริการจึงอยู่ภายนอกอาณาเขตประเทศของผู้ใช้บริการ แต่บริการนั้นมีได้มีการส่งมอบข้ามประเทศไปยังผู้ใช้บริการ ผู้ให้บริการจำเป็นต้องเดินทางออกนอกอาณาเขตประเทศของตนไปให้บริการในอาณาเขตของผู้ให้บริการเอง ได้แก่ การเดินทางไปท่องเที่ยว บริการการศึกษาแก่นักศึกษาต่างชาติ หรือการรักษาพยาบาลในต่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งบุคคลที่จะเป็นผู้ให้บริการ จะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ได้ เช่น รัฐ A ประกอบกิจการให้บริการในรัฐ A วิธีการให้บริการจะมีขึ้นภายในดินแดนเดียว เพียงแต่ผู้รับบริการมาจากรัฐสมาชิกอื่น เช่น รัฐ B

⁴ ศุนยวีจัยกุล ฎหมายและการพัฒนา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 1, น.9

1.3.3 Commercial Presence (Mode 3)

รูปแบบของ Commercial Presence (Mode 3) ตามคำนิยามในมาตรา 1 วรรค 2 (c) ของข้อตกลง GATS หมายความว่า การค้าบริการโดยผู้ให้บริการรายหนึ่งของรัฐสมาชิกหนึ่ง ให้บริการโดยเข้ามาประกอบธุรกิจที่ดินแดนของรัฐสมาชิกอื่นใด โดยมีลักษณะของการที่ให้ผู้ให้บริการที่เป็นต่างชาติเข้าไปเพื่อดำเนินธุรกิจที่ดินแดนของรัฐสมาชิกต่างประเทศ

กรณีนี้จะเห็นได้ว่า ผู้ให้บริการที่เป็นต่างชาติจะเข้ามาให้บริการในดินแดนของผู้ใช้บริการเอง เช่น ธนาคารพาณิชย์ต่างชาติเข้ามาเปิดสาขาในประเทศไทย หรือบริษัทไทยไปเปิดสาขาลำนักงานในต่างประเทศ เป็นต้น

1.3.4 Presence of Natural Persons (Mode 4)

รูปแบบของ Presence of Natural Persons (Mode 4) ตามคำนิยามในมาตรา 1 วรรค 2 (d) ของข้อตกลง GATS หมายความว่า การให้บริการโดยผู้ให้บริการรายหนึ่งของรัฐสมาชิกหนึ่งเข้ามาประกอบบริการให้บริการโดยผ่านการแสดงตนของบุคคลธรรมดาของรัฐสมาชิกหนึ่งในดินแดนของรัฐสมาชิกอื่นใด

กรณีนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการให้บริการโดยบุคคลธรรมดาของรัฐสมาชิกหนึ่ง เดินทางเข้ามาประกอบวิชาชีพที่ดินแดนของรัฐสมาชิกอื่น เป็นรูปแบบที่คนต่างชาติสามารถเข้ามาปฏิบัติงานในการให้บริการภายในประเทศ (Presence of Natural Persons) ได้ เช่น บริษัทประกันภัยต่างชาติที่ประกอบกิจการในประเทศไทยสามารถจ้างนักคณิตศาสตร์ประกันภัยจากต่างประเทศได้

ทั้งนี้ กรอบการเจรจาการเปิดตลาดบริการภายใต้ข้อตกลง GATS จะต้องครอบคลุมทุกสาขาบริการด้วย โดยประเภทของสาขาบริการที่ใช้เป็นพื้นฐานในการเจรจานั้นจะยึดถือตามการจำแนกผลิตภัณฑ์รวม (Central Product Classification -CPC) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งได้จำแนกสาขาบริการออกเป็น 12 สาขา⁵

⁵ เดือนเด่น นิคมบริรักษ์, สุณีพร ทวรรณกุล, วีรวัลย์ ไพบุลย์จิตต์อารี, รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่อง “โครงการจัดทำยุทธศาสตร์และแนวทางในการเตรียมความพร้อมของภาคอุตสาหกรรมไทยอันเนื่องมาจากการเจรจา WTO รอบใหม่ที่กรุงโดฮา ภาคการค้าบริการ”, (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2547), น.6.

2.หลักการพื้นฐานของการเปิดเสรีการค้าบริการภายใต้ความตกลงทั่วไป ว่าด้วยการค้าบริการ (GATS)

2.1 หลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง (Most-Favoured Nation Treatment: MFN)

ตามบทบัญญัติมาตรา 2 วรรค 1 ของข้อตกลง GATS กำหนดว่า “เกี่ยวกับมาตรการใดๆที่ข้อตกลงนี้ครอบคลุมถึง ให้สมาชิกแต่ละสมาชิกให้โดยทันทีและโดยปราศจากเงื่อนไขแก่การบริการและผู้ให้บริการของสมาชิกอื่นใดซึ่งการปฏิบัติที่เป็นคุณไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าที่ตนให้แก่การบริการและผู้ให้บริการประเภทเดียวกันของประเทศอื่นใด”

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า หลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง หมายความว่า ประเทศสมาชิกจะต้องปฏิบัติกับบริการและผู้ให้บริการจากประเทศสมาชิกอื่นๆ อย่างเท่าเทียม โดยทันทีและไม่มีเงื่อนไขใดๆทั้งสิ้น กล่าวคือการให้สิทธิพิเศษทางการค้าใดๆ จะต้องกระทำอย่างไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination) ภายใต้ข้อกำหนดนี้ เมื่อประเทศสมาชิกให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่ประเทศใด ประเทศสมาชิกอื่นก็จะได้รับสิทธิพิเศษนั้นโดยอัตโนมัติ ซึ่งผลประโยชน์จากการเจรจาการค้าใดๆก็จะตกอยู่กับประเทศสมาชิกอื่นด้วย ทุกครั้งที่รัฐสมาชิก WTO รัฐใดรัฐหนึ่งให้การปฏิบัติที่เป็นคุณประโยชน์แก่บริการหรือผู้ให้บริการรายใด การปฏิบัติที่เป็นคุณประโยชน์นั้นต้องขยายมายังรัฐสมาชิกอื่นทุกรัฐโดยทันทีและโดยไม่มีเงื่อนไข⁶ ดังนั้นเมื่อประเทศสมาชิกได้ระบุเงื่อนไขของการเปิดเสรีในสาขาต่างๆลงในรายการแสดงคำมั่นเฉพาะ (List of Specific) แล้ว ผู้ประกอบการจากประเทศสมาชิกใดก็ตามที่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวสามารถที่จะเข้ามาแข่งขันได้โดยปราศจากข้อจำกัดอื่นๆที่เลือกปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของหลักเกณฑ์นี้ยังครอบคลุมไปถึงมาตรการอื่นๆทุกมาตรการของประเทศสมาชิกที่กระทบกับสาขาบริการอื่นๆไม่เฉพาะแต่สาขาที่ถูกบันทึกในรายการคำมั่นเฉพาะ⁷

⁶ ประสิทธิ์ เอกบุตร, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง “ผลการบังคับใช้พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542”, (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น.65.

⁷ พรเทพ เบญญาอภิกุล, GATS ความตกลงว่าด้วยการค้าบริการ, โครงการ WTO Watch (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น.42.

แต่อย่างไรก็ดี ข้อตกลง GATS นี้ยังเปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกสามารถที่จะมีสิทธิ ยกเว้นในการปฏิบัติตามหลัก MFN ได้ กล่าวคือ นโยบายและมาตรการที่เป็นไปอย่างเลือกปฏิบัติ ของรัฐ สมาชิกจะถูกบันทึกในรายการและเป็นไปตามเงื่อนไขของภาคผนวกที่ว่าด้วยการยกเว้น การใช้มาตรา 2 วรรค 2 ของข้อตกลง GATS (Annex on Article II Exemption) เพราะ สถานการณ์ของบางรัฐสมาชิกอาจไม่เอื้ออำนวยให้สามารถดำเนินการตามหลัก MFN ได้ทันที เนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นรัฐสมาชิกดังกล่าวจึงสามารถที่จะขอ ยกเว้นที่จะไม่ปฏิบัติตามหลัก MFN ชั่วคราวได้ตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 2 วรรค 2 ของ ข้อตกลง GATS ตราบเท่าที่มีการยื่นขอยกเว้นไว้ แต่แม้ว่าบทบัญญัติในมาตรานี้จะมีการยอมให้มีการ ยกเว้นก็ตาม แต่ก็มิได้หมายความว่าจะสามารถขอยกเว้นได้ตลอดไป ในกรณีที่มีการยกเว้น เกินกว่า 5 ปี จะต้องมีการทบทวนใหม่ (Review) โดยคณะมนตรีสำหรับการค้าบริการ(The Council for Trade in Services) ว่าเงื่อนไขต่างๆที่เป็นปัจจัยสำคัญของการมีมาตรการขอยกเว้น เหล่านั้นยังมีอยู่หรือไม่ และมาตรการเหล่านั้นยังมีความจำเป็นอยู่หรือไม่ ซึ่งการพิจารณาทบทวน ครั้งแรกของคณะมนตรีการค้าบริการนั้นจะต้องกระทำภายใน 5 ปี หลังจากที่ยกเลิกการการค้า บริการมีผลใช้บังคับ⁸ และโดยหลักแล้วจะขอยกเว้นได้ไม่เกิน 10 ปี และจะต้องถูกนำมาพิจารณาในการเปิดเสรีรอบถัดไป⁹

2.2 หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment)

ตามบทบัญญัติมาตรา 17 วรรค 1 ของข้อตกลง GATS กำหนดว่า “ในภาคธุรกิจที่ระบุ ไว้ในกำหนดการ และภายใต้บังคับแห่งเงื่อนไขและคุณสมบัติใดๆที่ระบุไว้ในกำหนดการ ให้ สมาชิกแต่ละสมาชิกให้แก่การบริการ หรือผู้ให้บริการของสมาชิกอื่นใดในส่วนที่เกี่ยวกับมาตรการ ทั้งปวงที่กระทบกระเทือนต่อการให้บริการ ซึ่งการปฏิบัติที่เป็นคุณไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าที่ตนให้แก่ การบริการ และผู้ให้บริการประเภทเดียวกันของตนเอง”

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ารัฐสมาชิกจะต้องทำตามหลักการปฏิบัติเยี่ยง คนชาติ (National Treatment) สำหรับสาขาบริการที่ตนได้ระบุไว้ในตารางข้อผูกพันเฉพาะ ซึ่ง

⁸ สุรเกียรติ์ เสถียรไทย, ทัชชมัย ฤกษ์สุต, "หลักกฎหมายของข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ" รพีสาร '37, น.82.

⁹ พรเทพ เบญญาอภิกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 7, น.43.

หมายความว่า รัฐสมาชิกนั้นจะต้องปฏิบัติต่อบริการ หรือผู้ให้บริการที่เป็นคนชาติของประเทศสมาชิกอื่นในรูปแบบที่เหมือนกันทุกประการ (Formally identical treatment) หรือปฏิบัติต่อบริการหรือผู้ให้บริการที่เป็นคนชาติของประเทศสมาชิกอื่น ในรูปแบบที่แตกต่างกัน (Formally different treatment) เช่นเดียวกันกับที่รัฐสมาชิกนั้นปฏิบัติต่อบริการ หรือผู้ให้บริการที่เป็นคนชาติของตนเอง¹⁰ โดยหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาตินี้มีความสำคัญสำหรับที่นักลงทุนต่างด้าวที่ต้องการจะได้รับสิทธิที่เท่าเทียมกันกับคู่แข่งที่เป็นนักลงทุนในท้องถิ่น แต่ต้องประสพกับความไม่เท่าเทียมกัน¹¹

การที่จะได้มาซึ่งการปฏิบัติเยี่ยงคนชาตินั้นรัฐภาคีจะต้องดำเนินการเจรจาให้การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติไว้ในตารางข้อผูกพัน โดยจะมีผลให้รัฐภาคีจะต้องให้การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน หรือไม่น้อยไปกว่าต่อบริการหรือผู้ให้บริการของรัฐภาคีอีกฝ่าย เพื่อให้เกิดความแน่นอนมั่นคงสำหรับการประกอบการของชาวต่างชาติที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมคนในชาติ ซึ่งประเทศไทยจะต้องให้การปฏิบัติที่ไม่ด้อยไปกว่าที่ได้ให้แก่บริการที่คล้ายคลึงกันของไทยหรือผู้ให้บริการพื้นเมืองของไทย¹²

สำหรับหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติในข้อตกลง GATS นั้นมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติทั้งในส่วนการให้บริการและผู้ให้บริการ ซึ่งแตกต่างจากในกรณีของ GATT ที่กำหนดหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาตินี้เฉพาะสินค้าแต่ไม่รวมถึงผู้ผลิต หรือผู้ประกอบการ ซึ่งข้อตกลง GATS ได้คำนึงถึงธรรมชาติของสินค้าบริการที่ไม่สามารถแยกผู้ประกอบการออกจากตัวสินค้าบริการได้¹³

และสำหรับในส่วนที่เกี่ยวกับการลงทุน หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติก็คือ หลักการที่ประเทศผู้รับการลงทุน (Host country) จะให้การปฏิบัติต่อการลงทุน (Investment) และ/หรือผู้ลงทุนจากต่างประเทศ (Foreign investors) ที่ไม่น้อยหรือเท่าเทียมกับการปฏิบัติที่ให้แก่ผู้ลงทุน

¹⁰ ชัยนต์ ดันติวัสดาการ, วัชรียา โตสงวน, เพลินพิศ สัตย์สงวน, "โครงการศึกษาศักยภาพการแข่งขันการค้าบริการของไทย" เล่มที่ 1, รายงานวิจัย โดยศูนย์บริการวิชาการ เศรษฐศาสตร์, (กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์), น.36

¹¹ Gabriel Moens and Peter Gillies, International Trade and Business: Law, Policy and Ethics, 2nd Edited. (USA and CANADA: Routledge Cavendish, 2006), p.374.

¹² ประสิทธิ์ เอกบุตร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น. 66.

¹³ พรเทพ เบญญาอภิกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 7, น.51.

ของตนในภาวะหรือสภาวะเช่นเดียวกัน ซึ่งแนวความคิดของประเทศผู้ส่งออกการลงทุน (Home country) ที่ต้องการให้การลงทุน และผู้ลงทุนต่างประเทศได้หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ ก็เพื่อจะให้เกิดการแข่งขันที่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ลงทุนจากต่างประเทศ และผู้ลงทุนในท้องถิ่น¹⁴

แต่ในแนวคิดดังกล่าวก็ขัดแย้งกับแนวคิดของประเทศผู้รับการลงทุน (Host country) ที่เห็นว่าผู้ลงทุนภายในประเทศเสียเปรียบผู้ลงทุนต่างประเทศอยู่แล้ว และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดูแลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ดังนั้นในสนธิสัญญาเกี่ยวกับการลงทุนส่วนใหญ่ จะมีข้อยกเว้น หรือข้อจำกัดในเรื่องหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติได้หลายประการ เช่น การยกเว้นโดยทั่วไป ประเพณีและศีลธรรมอันดี และความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะเหตุผลทางความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จึงได้มีการยกเว้นการให้หลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติสำหรับอุตสาหกรรมหรือกิจการบางประเภท รวมทั้งอาจมีเงื่อนไขต่างตอบแทน (Reciprocal treatment) ที่ประเทศคู่ภาคีจะต้องให้ หลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติเช่นกัน¹⁵

2.3 หลักความโปร่งใส (Transparency)

ตามบทบัญญัติมาตรา 3 วรรค 1 ของข้อตกลง GATS กำหนดว่า "ให้สมาชิกแต่ละสมาชิกจัดพิมพ์โดยพลันและ ยกเว้นในสถานการณ์ฉุกเฉินอย่างช้าที่สุดในเวลาที่มาตรการนั้นมีผลบังคับใช้ ซึ่งมาตรการที่เกี่ยวข้องทั้งปวงที่ใช้บังคับโดยทั่วไปอันเกี่ยวเนื่องกับหรือกระทบต่อการบังคับใช้ข้อตกลงนี้ ความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับหรือกระทบต่อการค้าบริการซึ่งสมาชิกเป็นผู้ลงนามก็ให้จัดพิมพ์เช่นเดียวกัน"

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าหลักความโปร่งใส (Transparency) หมายความว่า หลักการที่ประเทศสมาชิกจะต้องให้ความกระจ่างชัดเจนในข้อมูลเกี่ยวกับการใช้มาตรการกฎหมาย และกฎระเบียบต่างๆ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยทั่วไปภายในประเทศของตนซึ่งเกี่ยวกับ

¹⁴ โกศล ฉันทิกุล, "หลักการและประเด็นในการเจรจาความตกลงพหุภาคีเกี่ยวกับการลงทุนในกรอบองค์การการค้าโลก (WTO)", วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต 2,2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2545), น.73.

¹⁵ เพ็งอ้าง, น.73-74.

การเข้ามาค้าบริการ หรือมีผลกระทบในการเข้ามาค้าบริการ¹⁶ ให้ประเทศสมาชิกอื่นทราบเพื่อประโยชน์ในการขยายทางการค้าเสรีระหว่างประเทศ และเพื่อใช้บังคับแก่การค้าบริการ ทั้งนี้ เพื่อให้มาตรการต่างๆ ด้านการค้าบริการเกิดความชัดเจนไม่คลุมเครือ

รัฐสมาชิกจะต้องให้ข้อมูลอย่างน้อยๆ เป็นรายปี แก่คณะมนตรีว่าด้วยการค้าบริการ (Council for Trade in Services) ถึงการเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย ข้อบังคับ (Regulations) หรือแนวทางปฏิบัติในทางการบริหารซึ่งอาจมีผลกระทบต่อการค้าบริการตามข้อผูกพันที่ได้ทำไว้ในตารางข้อผูกพันเฉพาะ¹⁷

ประเทศสมาชิกจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งจุดบริการข้อมูล (National enquiry points) เพื่อให้บริการข้อมูลแก่บริษัทเอกชนและรัฐบาลของประเทศสมาชิกเมื่อถูกร้องขอ โดยจะต้องจัดตั้งจุดบริการข้อมูลภายในสองปีหลังจากที่ความตกลง WTO มีผลบังคับใช้

อย่างไรก็ดี ตามบทบัญญัติมาตรา 3 ทวิ ของข้อตกลง GATS นั้น ประเทศสมาชิกไม่จำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับ ถ้าการเปิดเผยข้อมูลนั้นมีผลขัดขวางการบังคับใช้กฎหมาย ขัดแย้งกับผลประโยชน์สาธารณะ หรือส่งผลกระทบทางกฎหมายต่อผลประโยชน์ทางการค้าของสถานประกอบการของรัฐหรือของเอกชน

2.4 หลักการเปิดเสรีเป็นลำดับ (Progressive Liberalization)

เพื่อให้การเปิดเสรีการค้าบริการเป็นไปอย่างต่อเนื่องเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ มาตรา 19 วรรคที่ 1 ของข้อตกลง GATS กำหนดว่า “ตามวัตถุประสงค์แห่งความตกลงนี้ ให้สมาชิกเข้าทำการเจรจาในรอบที่ต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นไม่ช้ากว่า 5 ปี จากวันที่ความตกลงจัดตั้งองค์การการค้าโลกมีผลบังคับใช้ และเป็นระยะๆ หลังจากนั้น โดยมุ่งที่จะให้บรรลุถึงระดับการเปิดเสรีที่สูงขึ้นโดยลำดับ การเจรจาเช่นนั้นให้มุ่งที่การลดหรือการขจัดผลร้ายของมาตรการอันเป็นวิธีการจัดให้มีการเข้าสู่ตลาดอย่างมีประสิทธิภาพต่อการค้าบริการ กระบวนการนี้ให้มีขึ้นโดยมุ่งที่จะส่งเสริม

¹⁶ Autar Krishen Koul, Guide to the WTO and GATT, (Kluwer Law International, 2005), p.488.

¹⁷ ชุมพร บัณฑิตานนท์, “การค้าบริการภายใต้ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์ 15,1 (ธันวาคม 2537), น.87.

ประโยชน์ของผู้เข้าร่วมทั้งปวงบนพื้นฐานแห่งประโยชน์อันร่วมกัน และเพื่อรักษาไว้ซึ่งสมดุลทั้งปวงแห่งสิทธิและพันธกรณี”

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า จุดประสงค์ของการเจรจาที่ระบุไว้ในมาตรา 19 วรรค 1 คือ การลดหรือกำจัดผลเสียหายของมาตรการต่างๆ ที่กระทบต่อการค้าบริการ ซึ่งรวมถึงมาตรการซึ่งเคยอยู่ในอำนาจอธิปไตยของรัฐสมาชิกนั้นๆ ด้วย อย่างไรก็ตามก็เพื่อให้อำนาจอธิปไตยของแต่ละประเทศถูกจำกัดจนเกินไปในวรรคที่ 2 ของมาตรา 19 นี้ ก็ได้มีการผ่อนปรนบางประการเพื่อเป็นการถ่วงดุลกับบทบัญญัติในวรรคแรก โดยกำหนดว่า “กระบวนการเปิดเสรีโดยลำดับให้มากขึ้นโดยเคารพตามควรต่อวัตถุประสงค์ทางนโยบายแห่งชาติและระดับการพัฒนาของสมาชิกแต่ละรายทั้งในภาคธุรกิจโดยรวม หรือเป็นรายภาคธุรกิจ ให้มีความยืดหยุ่นที่เหมาะสมสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนารายประเทศในการเปิดให้ภาคธุรกิจที่น้อยกว่า มีการเปิดเสรีแก่ประเภทของกิจการที่น้อยกว่า มีการขยายการเข้าสู่ตลาดโดยลำดับซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์การพัฒนาของตน และเมื่อให้ผู้ให้บริการต่างชาติเข้าสู่ตลาดของตนแล้ว ก็จะมีค้ำประกันกับเงื่อนไขของตนที่มุ่งจะให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่อ้างถึงในมาตรา 4”

จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติในมาตรา 19 วรรคที่ 2 นี้ได้ให้ความยืดหยุ่นแก่รัฐสมาชิกที่กำลังพัฒนาให้เปิดเสรีเพียงบางสาขา หรือบางชนิดของธุรกรรมก่อนได้ แล้วค่อยๆ ขยายการเปิดตลาดเพิ่มมากขึ้นภายหลังเป็นลำดับตามระดับของการพัฒนาของตน¹⁸ ซึ่งเป็นไปตามหลักการเข้าร่วมมากขึ้นของประเทศที่กำลังพัฒนาที่ระบุไว้ในมาตรา 4 ของข้อตกลง GATS

2.5 หลักการเข้าสู่ตลาด (Market Access)

ตามบทบัญญัติมาตรา 16 วรรค 1 ของข้อตกลง GATS กำหนดว่า “ในส่วนของเกี่ยวกับการเข้าสู่ตลาดโดยผ่านแบบวิธีของการให้บริการตามที่ระบุในมาตรา 1 ให้สมาชิกให้การปฏิบัติต่อการบริการ หรือผู้ให้บริการของสมาชิกอื่นใดที่เป็นคุณไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการปฏิบัติที่ให้ตามข้อกำหนดข้อจำกัด และเงื่อนไขตามที่ได้ตกลงกัน และที่ได้ระบุไว้ในตามร่างข้อผูกพันของตน”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าประเทศสมาชิกทั้งหลาย จะต้องกำหนดเงื่อนไขของการเข้าสู่ตลาดที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการให้บริการทั้ง 4 รูปแบบไว้ในตารางข้อผูกพันเฉพาะ

¹⁸ Edmond McGovern, International trade Regulation, (England: Exeter Globe file Press, 1995), p.31.21-1.

ของประเทศสมาชิก กล่าวคือ วิธีการเข้าสู่ตลาดจะอยู่ในรูปใดก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบของการให้บริการ ตามที่ มาตรา 1 วรรค 2 กำหนดไว้ ซึ่งจากบทบัญญัติมาตรา 16 ของข้อตกลง GATS นั้น มีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้แต่ละสมาชิกให้การปฏิบัติต่อการบริการและผู้ให้บริการของสมาชิกอื่นใดที่เป็นคุณไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการปฏิบัติที่ให้ภายใต้ข้อกำหนด ข้อจำกัด และเงื่อนไขตามที่ได้ตกลงกันและระบุไว้โดยเฉพาะในตารางข้อผูกพันเฉพาะ

จากการพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 16 ของข้อตกลง GATS จะเห็นได้ว่า หลักการเข้าสู่ตลาด เป็นการเปิดตลาดของประเทศสมาชิกให้แก่ประเทศสมาชิกอื่นได้เข้ามาประกอบธุรกิจในดินแดนของประเทศสมาชิก ตามสาขาบริการที่ประเทศสมาชิกได้ระบุไว้ในตารางข้อผูกพันเฉพาะ และรัฐภาคีสามารถที่จะระบุข้อจำกัด และบรรดาเงื่อนไขเกี่ยวกับการเข้าสู่ตลาดว่าจะให้สาขาบริการใดมีรูปแบบของการให้บริการเป็นไปอย่างใดก็ได้ และประเทศสมาชิกจะต้องไม่กำหนดมาตรการภายในประเทศที่เป็นเงื่อนไขในการจำกัดการเข้าสู่ตลาดการค้าบริการของตน เว้นแต่จะได้ระบุข้อจำกัดดังกล่าวไว้ในตารางข้อผูกพันเฉพาะของแต่ละประเทศเท่านั้น ทั้งนี้ตามมาตรา 16 วรรค 2 คือ

1.การจำกัดจำนวนผู้ให้บริการ ไม่ว่าจะในรูปของสัดส่วนด้านตัวเลข การผูกขาด ผู้ให้บริการแต่เพียงผู้เดียว หรือข้อกำหนดแห่งเกณฑ์ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เช่น การกำหนดให้คนต่างชาติเข้ามาทำงานในสำนักงานตัวแทนของธนาคารต่างชาติได้ไม่เกิน 2 คน¹⁹

2.การจำกัดมูลค่ารวมธุรกรรมการค้าบริการ หรือสินทรัพย์ในรูปของสัดส่วนด้านตัวเลข หรือทรัพย์สินในรูปของการกำหนดจำนวนโควต้า หรือข้อกำหนดแห่งเกณฑ์ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เช่น การกำหนดให้ธนาคารต่างชาติมีทรัพย์สินได้ไม่เกินร้อยละ 20 ของทรัพย์สินรวมทุกธนาคารภายในประเทศ²⁰

3.การวางข้อจำกัดเกี่ยวกับจำนวนทั้งหมดของกระบวนการทางด้านบริการ (Total Number of service operations) หรือปริมาณรวมของผลผลิตทางด้านบริการ (Total quantity of service output) ในรูปของโควต้า หรือข้อกำหนดที่ต้องการมีการพิสูจน์ถึงความจำเป็นทางเศรษฐกิจก่อน เช่น อนุญาตให้ธนาคารต่างชาติจัดตั้งสาขาเพิ่มในประเทศไทยได้ไม่เกิน 2 สาขา

¹⁹ เดือนเด่น นิคมบริรักษ์, สุณีพร ทวรรณกุล, วีรวัลย์ ไพบุญย์จิตต์อารี, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 5*, น.4

²⁰ เพิ่งอ้าง, น. 4

4. การวางข้อจำกัดของผู้ประกอบการที่เป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งอาจจะถูกว่าจ้างในสาขาบริการใด หรือผู้ให้บริการว่าจ้างมา หรือเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการประกอบการค้าบริการสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น กำหนดให้ผู้ประกอบการต่างชาติจ้างนักกฎหมายท้องถิ่นไม่ต่ำกว่า 2 คน

5. การวางมาตรการอื่นเป็นการจำกัดหรือวางรูปแบบพิเศษอื่นใดของตัวบทกฎหมาย (Legal entity) หรือการร่วมลงทุน (Joint venture) ซึ่งผู้ให้บริการให้บริการผ่านตัวตนทางกฎหมายดังกล่าว เช่น การจำกัดเฉพาะบริษัทที่จดทะเบียนในประเทศหรือบริษัทร่วมทุนกับรัฐ และ

6. การวางข้อจำกัดเกี่ยวกับสัดส่วนการลงทุนจากต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นการกำหนดสัดส่วนอย่างสูงสุดของการเข้ามาถือหุ้นโดยชาวต่างชาติ หรือการจำกัดมูลค่ารวมของการลงทุนจากต่างชาติ ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติมาตรา 17 ของข้อตกลง GATS ที่ระบุว่าให้ปฏิบัติต่อการบริการและผู้ให้บริการของรัฐสมาชิกอื่นเยี่ยงคนชาติ โดยอาจจะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันก็ได้ หากเป็นการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันก็ต้องไม่น้อยกว่าคนชาติของตน เช่น การกำหนดสัดส่วนการถือหุ้นของชาวต่างชาติได้ไม่เกินร้อยละ 49 ของทุนจดทะเบียน เป็นต้น

3. ข้อยกเว้นทางกฎหมายของการเปิดเสรีการค้าบริการภายใต้ความตกลง ทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (GATS)

หลักการเปิดเสรีการค้าบริการนั้น ได้มีการกำหนดข้อยกเว้นของหลักการดังกล่าวโดยไม่ได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องเปิดเสรีทางการค้าบริการในทุกเรื่อง แต่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมและความจำเป็นภายในประเทศสมาชิกด้วย ซึ่งข้อยกเว้นทางกฎหมายของการเปิดเสรีการค้าบริการภายใต้ข้อตกลง GATS มีดังต่อไปนี้

3.1 ข้อยกเว้นทั่วไปตาม มาตรา 14 (General Exceptions)

ข้อยกเว้นทั่วไป ตามบทบัญญัติมาตรา 14 ของข้อตกลง GATS นั้น กำหนดอนุญาตให้ประเทศสมาชิกขอยกเว้นไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีและข้อผูกพันได้ในบางกรณีต่อไปนี้

(a) เพื่อคุ้มครองศีลธรรมอันดีของประชาชน (Public moral) หรือการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน (Public order)

(b) เพื่อคุ้มครองชีวิตและสุขภาพของมนุษย์ สัตว์และพืช

(c) เพื่อรักษากฎหมายและระเบียบต่างๆ เพื่อป้องกันการฉ้อฉลหรือเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัวหรือความปลอดภัยตราบเท่าที่ไม่ขัดกับบทบัญญัติของข้อตกลงนี้

(d) เพื่อป้องกันคนต่างด้าวหลบเลี่ยงภาษีหรือเพื่อให้การจัดเก็บภาษีมีความเท่าเทียมกันแม้ว่าจะขัดกับหลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติก็ตาม

(e) เพื่อหลีกเลี่ยงการเก็บภาษีซ้ำซ้อนแม้ว่าจะขัดกับหลัก MFN

ดังนั้น ลักษณะของข้อยกเว้นทั่วไป (General exceptions) ที่ปรากฏตามบทบัญญัติในมาตรา 14 การที่จะยื่นขอข้อยกเว้นได้ประเทศสมาชิกอาจใช้มาตรการกฎหมายหรือกฎระเบียบต่างๆ ที่ขัดแย้งกับพันธกรณี หรือข้อผูกพันถ้ามีเหตุผลอันควรตามที่บัญญัติไว้ในเรื่องของข้อยกเว้นทั่วไปสามารถขอยกเว้นไม่ปฏิบัติตามหลักการดังกล่าวในข้อตกลง GATS ได้แต่ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการเลือกปฏิบัติแก่ประเทศใดประเทศหนึ่ง

3.2 ข้อยกเว้นหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ (Annex on Article II Exemptions)

ประเทศสมาชิกอาจขอยกเว้นไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีตามหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ (MFN) ซึ่งบัญญัติไว้ในภาคผนวกของมาตรา 2 เรื่องข้อยกเว้น (Annex on Article II Exemptions) ได้ ด้วยเหตุที่ประเทศสมาชิกไม่พร้อมที่จะเปิดเสรีการค้าบริการบางสาขาและด้วยสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ ซึ่งประเทศสมาชิกสามารถจะขอยกเว้นในสาขาบริการที่ไม่พร้อมที่จะปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ (MFN) โดยปราศจากเงื่อนไขได้ทันที โดยระบุแสดงรายการที่ขอยกเว้นไว้ในรายการข้อยกเว้น (Exemption List) โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลงด้วย ซึ่งประเทศสมาชิกต้องระบุรายละเอียดต่างๆ ประกอบการขอยกเว้น เช่น อธิบายเหตุผลว่าเหตุใดจึงขอยกเว้น ระยะเวลาที่ต้องการขอยกเว้น เป็นต้น

การได้รับการยกเว้นจากกรณีดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการขอยกเว้นจากพันธกรณี MFN การเปิดตลาด และการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ จะสามารถขอยกเว้นได้ไม่เกิน 10 ปี เพราะถือว่าการยกเว้นไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีตามหลักการที่สำคัญในข้อตกลง GATS นั้น เป็นการขอยกเว้นชั่วคราว และโดยหลักจะต้องมีการทบทวนโดย Council for Trade in Service หรือคณะกรรมการการค้าบริการภายใน 5 ปี เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าเงื่อนไขต่างๆ ในการสร้างข้อยกเว้นขึ้นมานั้น

ยังคงมีอยู่หรือไม่²¹ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ประเทศสมาชิกองค์การค้าโลกใช้ข้อยกเว้นในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อประเทศสมาชิกใดประเทศสมาชิกหนึ่ง แต่ในกรณีทีพิจารณาเห็นว่าเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความจำเป็นต้องขอยกเว้นได้สิ้นสุดแล้ว ก็ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าคณะกรรมการค้าบริการจะสามารถสั่งให้ประเทศสมาชิกทำการยกเลิกมาตรการอันเป็นข้อยกเว้นนั้นได้เลยหรือไม่ เนื่องจากในภาคผนวกว่าด้วยข้อยกเว้นมาตรา 2 ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนให้คณะกรรมการค้าบริการมีอำนาจสั่งให้ยกเลิกได้ เพียงแต่กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะมนตรีโดยทั่วไปไว้เพียงกว้างๆ เท่านั้น และข้อตกลง GATS เองก็ไม่มีบทบัญญัติที่จะลงโทษประเทศสมาชิกที่กำหนดมาตรการและยังคงใช้มาตรการเหล่านั้นอยู่

3.3 ข้อยกเว้นด้านความมั่นคง (Security Exceptions)

โดยที่รัฐสมาชิกอาจมีข้อจำกัดทางการค้าบริการได้โดยผลแห่งกฎหมายหรือการปฏิบัติของรัฐโดยถือเอาความมั่นคงของรัฐเป็นสำคัญ ซึ่งรัฐสมาชิกสามารถที่จะดำเนินการตามมาตรการของตนได้ แม้จะขัดกับหลักการข้อตกลงเกี่ยวกับการค้าบริการ (GATS) หากเป็นเรื่องผลประโยชน์ของรัฐทางด้านความมั่นคง โดยรัฐสมาชิกสามารถยกเอามาตรา 14 ทวิ ของข้อตกลง GATS เพื่อขอยกเว้นไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีได้ โดยรัฐสมาชิกต้องดำเนินการแจ้งต่อคณะมนตรีเพื่อการค้าบริการในการขอยกเว้น และกรณีสิ้นสุดของการใช้มาตรการดังกล่าว ซึ่งจะเห็นได้ว่า ไม่มีข้อความใดในบทบัญญัติของข้อตกลงนี้ ที่จะห้ามสมาชิกกระทำการใดภายใต้พันธกรณีของสหประชาชาติเพื่อผดุงไว้ซึ่งความมั่นคง และสันติภาพซึ่งเป็นการที่สหประชาชาติอาจขอความร่วมมือจากรัฐสมาชิกของตนให้ดำเนินการลงโทษทางเศรษฐกิจรูปแบบใดต่อประเทศที่คุกคามต่อสันติภาพของโลก ซึ่งการลงโทษนั้นอาจรวมถึงการมีข้อจำกัดด้านการค้าบริการต่อประเทศนั้นด้วย

²¹ อัญชลี วิโรจน์ธนะชัย, "ผลกระทบทางกฎหมายของความตกลง GATS ต่อการเปิดเสรีการค้าบริการสาขาอสังหาริมทรัพย์", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น.58.

3.4 การพิจารณาบททบทวนการลดข้อยกเว้น²²

การยื่นขอข้อยกเว้นของบรรดาประเทศสมาชิกทั้งหลายเพื่อไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีต่างๆในข้อตกลง GATS นั้น แม้ว่าโดยหลักการตามบทบัญญัติในข้อตกลง GATS จะยินยอมให้สมาชิกแต่ละสมาชิกแสดงเหตุผลอันสมควรของการไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีในข้อตกลง GATS ได้ก็ตาม แต่ลักษณะของข้อยกเว้นมิใช่เป็นการยกเว้นในลักษณะที่ให้โอกาสแก่สมาชิกในระยะเวลายาวนาน มิฉะนั้นจะเกิดความไม่สมดุลแห่งสิทธิและพันธกรณีของสมาชิกแต่ละสมาชิกที่อยู่ภายใต้ข้อตกลง GATS ข้อยกเว้นดังกล่าวจึงมีขอบเขตของข้อยกเว้นตลอดจนการสิ้นสุดของข้อยกเว้นเนื่องจากเมื่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตามพันธกรณีของข้อตกลง GATS ของประเทศสมาชิกได้ผ่านพ้นไป การขอข้อยกเว้นต่างๆจึงควรสิ้นสุดด้วย จึงอาจพิจารณาได้ว่าแม้ว่าตามบทบัญญัติในข้อตกลง GATS จะให้สิทธิแก่สมาชิกในการเลือกข้อยกเว้นแต่คาดหวังได้ว่าข้อยกเว้นเหล่านั้นควรจำกัดเท่าที่เป็นไปได้เพื่อที่จะดำรงรักษาไว้ต่อการเปิดตลาดเสรีการค้าบริการ และการมีประสิทธิผลตามทางปฏิบัติของสมาชิกที่ปฏิบัติตามหลักการต่างๆในข้อตกลง GATS เงื่อนไขต่างๆตามที่ระบุไว้ในภาคผนวก (Annex) ต้องระบุในรายการของข้อยกเว้นและกำหนดระยะเวลาให้ชัดเจน

²² สุญญาณี คัยนันท์, "การเปิดเสรีทางการเงินสาขานาการพาณิชย์ต่างประเทศในประเทศไทย ภายใต้ GATS", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น.84-85.